

**อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์: การศึกษาภาษาเพื่อเข้าถึงระบบปริธานของกลุ่มชนกับข้อสังเกต
ของวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ การจัดประเภท และการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน
จากงานวิจัยที่ศึกษาคำเรียกญาติ คำเรียกสี การตั้งชื่อนามสกุล และภูมินามในภาษาไทย**

**Ethnosmantic: Studying Language to Access the Cognitive Systems of Ethnic Groups and
Observations on Componential Analysis, Semantic Categorization, and Folk Taxonomic Methods from
Research on Kinship Terms, Color Terms, Surname Naming, and Toponyms in the Thai Language**

สุวัชญ์ คชเพต¹ เยาวลักษณ์ พูลผล² และสิริยากร บุญกิจโสภณ³

Suwatchai Khotchaphet¹, Yaowaluk Poolpol² and Siriyagon Bunkitsophon³

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา^{1,2,3}

Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University^{1,2,3}

Corresponding author, E-mail: suwatchaikhotchaphet@gmail.com¹

สาระสังเขป

อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์เป็นการศึกษาภาษาและความหมายโดยมีวัตถุประสงค์เข้าถึงระบบความคิดหรือระบบปริธานของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง เพราะรูปภาษาหนึ่ง ๆ จะมีโมโนทัศน์ที่แอบแฝงอยู่ในภาษาหรือคำศัพท์ที่ใช้กันภายในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมนั้น ในบทความนี้ต้องการสะท้อนให้ทราบถึง 3 ประเด็น คือ 1) ความหมาย ความเป็นมา และหลักการสำคัญของอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ 2) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย การจัดประเภท และการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน 3) ข้อสังเกตจากงานวิจัยที่ศึกษาภาษาไทยตามแนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ จากการนำเสนอประเด็นดังกล่าวจึงทำให้พบว่าการศึกษาอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์จำเป็นต้องอาศัยหลักการสำคัญในการวิเคราะห์อยู่ 3 เรื่อง คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย การจัดประเภท และการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน ซึ่งการใช้หลักการดังกล่าวส่งผลให้เกิดงานวิจัยที่สนใจศึกษาภาษาไทยไม่ว่าจะเป็นคำเรียกญาติ คำเรียกสี การตั้งชื่อนามสกุล และที่มาของชื่อสถานที่หรือภูมินามในภาษาไทยและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย และจากงานวิจัยจึงทำให้เกิดข้อสังเกตถึงวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาที่สามารถนำมาใช้ได้ 4 วิธี เพื่อให้เหมาะสมกับวิธีวิจัย ประกอบไปด้วย วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย วิธีการวิเคราะห์ความหมาย วิธีการจัดประเภททางความหมาย และวิธีการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้าง

คำสำคัญ: อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์, การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย, การจัดประเภท, การจัดจำพวกแบบชาวบ้าน

SUMMARY

Ethnosemantics, a study of language and meaning, aims to understand the cognitive or cultural systems of any given community or group. As a particular language often contains embedded ideologies within its vocabulary, this article presents three main points: 1) the meaning, origins, and principles of ethnosemantics, 2) semantic componential analyses, categorization, and folk taxonomy, and 3) insights gained from analyzing language structures in research conducted in the Thai language, which applies the concept of ethnosemantics. From the presentation of these points, it is evident that the study of ethnosemantics relies on three crucial principles: semantic componential analyses, categorization, and folk taxonomy. The utilization of these principles has led to research interest in the study of the Thai language, covering kinship terms, color terms, naming traditions, and the etymology of place names in Thai languages and ethnic groups. As a result, this research has provided observations on effective methods for analyzing language data, including semantic componential analysis, meaning analysis, categorization of meanings, and pattern and structure analysis.

Keywords: Ethnosemantics, Semantic Componential Analysis, Categorization, Folk Taxonomy

บทนำ

การศึกษาทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) เป็นแนวทางภาษาศาสตร์ยุคแรก ๆ ที่ศึกษาการจัดจำแนกหมวดหมู่สิ่งต่าง ๆ แบบพื้นบ้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนที่ทำการศึกษามีมโนทัศน์หรือความคิด ค่านิยม ทัศนคติ และมีการมองโลกอย่างไร (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนะ, 2557, น. 10) การที่จะเข้าถึงระบบความคิด ความรู้ ค่านิยม ทัศนคติของชนกลุ่มใดได้จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ารูปภาษาหรือคำนั้นมีความสัมพันธ์กับความคิด (นันทนา วงษ์ไทย, 2561, น. 91) เนื่องจากคำเป็นตัวแทนของสิ่งสำคัญ 2 สิ่งในโลกมนุษย์ นั่นคือ มโนทัศน์ (concept) และสรรพสิ่ง (thing) โดยมนุษย์จะจัดสรรพหุสิ่งในโลกทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเข้าสู่หมวดหมู่หรือประเภท (category) จนไปสู่การสร้างองค์ความรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบที่เรียกว่า “ระบบปริชาน” (cognitive system) ดังนั้นการวิเคราะห์ภาษาจึงสามารถนำไปสู่ การเข้าใจและวิเคราะห์ระบบปริชานของมนุษย์ได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2549, น. 74-76) ในการบุกเบิกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องมโนทัศน์ความคิดซึ่งเป็นการศึกษาวัฒนธรรมโดยพิจารณาวิเคราะห์ผ่านทางภาษานั้น เฟก (Fake, 1980) ซึ่งให้เห็นถึงมโนทัศน์พื้นบ้านในการศึกษาคำต่าง ๆ ในแต่ละวัฒนธรรม โดยมองว่าการที่เราศึกษา คำในวัฒนธรรมใด ๆ ก็ตาม นอกจากการเก็บข้อมูลภาษาเพื่อที่เราจะได้ทราบความหมายของคำนั้นโดยเทียบกับภาษาของเราแล้ว เรายังสามารถทราบถึงการมีหรือไม่มีของสิ่งต่าง ๆ ในแต่ละวัฒนธรรมได้ เพราะคำเหล่านั้นจะเป็นตัวบอกให้เราทราบว่า คนในแต่ละวัฒนธรรมมองเห็นความสำคัญและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างไร เฟกยังชี้ให้เห็นอีกว่าการที่คนในแต่ละสังคม มีการแจกแจงสรรพสิ่งแตกต่างกัน ทำให้คนเหล่านั้นมีการจัดหมวดหมู่ของสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้น การศึกษาระบบของคำจึงสามารถแสดงให้เห็นถึงความคิดความเข้าใจโลก รวมถึงประสบการณ์ในการจำแนกคุณสมบัติของหมวดหมู่ของสิ่งต่าง ๆ โดยจะแสดงให้เห็นได้จากการสื่อสารทางภาษา ซึ่งจะต้องมีการสื่อสารบ่อยครั้ง และการที่เราจะสามารถเข้าใจถึงระบบคำได้นั้น เราต้องทราบว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีค่าและการจัดหมวดหมู่ของคำหรือคุณสมบัติของคำอย่างไรตามโครงสร้างของการจัดลำดับชั้น แบบอนุกรมวิธาน (taxonomy) ซึ่งโครงสร้าง

ที่จะสามารถแสดงให้เห็นถึงความคิดของคนในสังคมนั้นได้ต้องเกิดจากระบบการจัดลำดับชั้นที่เป็นการจัดหมวดหมู่ในรูปแบบของโครงสร้างที่ชัดเจน กล่าวคือ จะมีหมวดหมู่ (category) และหมวดหมู่ย่อย (subcategory) โดยหมวดหมู่ย่อยจะถูกแสดงตามแนวตั้งและหมวดหมู่ที่ต่างกันจะถูกแสดงในแนวนอน โดยสรรพสิ่งใด ๆ ที่ถูกจัดให้เป็นหมวดหมู่ย่อยหรือหมวดหมู่ที่ต่างกัน ตามโครงสร้างของการจัดลำดับชั้น ย่อมขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรม ในทำนองเดียวกันกับผลวิจัยของ อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนะ (2557, น. 59) ที่ศึกษาเรื่องคำเรียกชื่อพืชแบบพื้นบ้านไทย และพบว่า ในการจัดจำพวกพืชพื้นบ้านไทยนั้น หมวดหมู่ชั้นที่ 1 คือ ชั้นอาณาจักรพืชจะเป็นหมวดหมู่แรกเริ่มที่เป็นเอกลักษณ์ของการจัดจำพวกชีวภาพชาติพันธุ์ ซึ่งบ่งความเป็นพืชหรือจำแนกพืชออกจากสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และในหมวดลำดับชั้นต่อมาคือ 2 3 4 5 6 7 และ 8 คือ ชั้นส่วนประกอบพืช ชั้นกลุ่มก้อนพืช ชั้นหน้าที่พืช ชั้นผลพืช และชั้นเพศสภาพพืช ชั้นชนิดพืช ชั้นชนิดพืชเฉพาะ และชั้นชนิดพืชแปร ตามลำดับ จัดเป็นหมวดรูปแบบชีวิตในลักษณะต่าง ๆ ที่มนุษย์รับรู้ได้ดีที่สุดในในเรื่องของพืชชนิดนั้น ซึ่งเป็นการสะท้อนมุมมองพื้นบ้านไทยของผู้ใช้ภาษาไทยว่าจัดประเภทของพืชเป็นอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น จัดประเภทการเป็นส่วนประกอบ การเป็นกลุ่มก้อน หน้าที่หรือวิธีการในการนำมาใช้ประโยชน์ การเป็นพืชให้ผล และ/หรือเพศสภาพ การบ่งชี้ความแตกต่างจากพืชอื่น ๆ เป็นต้น หมวดหมู่พืชในระดับชั้นต่าง ๆ ดังที่ผู้เขียนกล่าวมา จะสังเกตได้ว่า การปรากฏในภาษาหรือในคำเรียกชื่อของสรรพสิ่ง จะปรากฏไม่พร้อมกันและไม่เท่ากัน อาจขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นความสำคัญของแต่ละชั้นของสิ่งนั้นที่สะท้อนในมุมมองที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ (perspective) บริบทของการใช้ภาษา (language context) และการแปร (variation) ที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นหรือกลุ่มชน ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะนำเสนอประเด็นที่สัมพันธ์กับการศึกษาตามอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เนื่องจากเป็นแนวความคิดที่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงระบบปริชานของคนในแต่ละกลุ่มชนโดยผ่านกระบวนการคิดและถ่ายทอดออกมาในรูปของภาษา ผู้เขียนสนใจที่จะนำเสนอทั้งในมิติของหลักการ แนวทาง การวิเคราะห์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมด 3 ประเด็น คือ 1) ความหมาย ความเป็นมา และหลักการสำคัญ ของ

อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ 2) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย การจัดประเภท และการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน 3) ข้อสังเกตจากงานวิจัยที่ศึกษาภาษาไทยตามแนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ดังนี้

เนื้อความ

ความหมาย ความเป็นมา และหลักการสำคัญของอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์

“อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” มีกำเนิดมาจากการผสมผสานสองศาสตร์เข้าด้วยกันคือ ภาษาศาสตร์และมานุษยวิทยา ในด้านภาษาศาสตร์เป็นการใช้แนวคิดด้านการศึกษาความหมายหรืออรรถศาสตร์ ส่วนทางมานุษยวิทยาเป็นการศึกษาวัฒนธรรมของคนในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์จึงเป็นการศึกษาความหมายเพื่อให้เข้าใจถึงวัฒนธรรม ระบบความคิด ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2549, น. 77) ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 375) ได้นิยามความหมายของคำว่า “อรรถศาสตร์ชาติ-พันธุ์” ว่า เกิดจากการนำคำ 2 คำ มาประกอบกัน คือ อรรถศาสตร์ และชาติพันธุ์ อรรถศาสตร์เป็นแนวคิดทางภาษาศาสตร์ในการศึกษาระบบความหมายในภาษา ส่วนชาติพันธุ์หมายถึง กลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกันและแสดงเอกลักษณ์ออกมาโดยการผูกพันลักษณะของเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน ทั้งนี้บุคคลสำคัญในการพัฒนาแนวคิดและวิธีการศึกษาด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ คือ นักมานุษยวิทยาที่ชื่อ ฟรานซ์ โบแอส (Boas, 2013, pp. 1858-1942) ซึ่งเขาเห็นความสำคัญของภาษาในการศึกษาทางชาติพันธุ์-วิทยา และเสนอว่า นักมานุษยวิทยาจะต้องวิเคราะห์ภาษาของกลุ่มชนที่ตนต้องการศึกษาให้เข้าใจเสียก่อนจึงจะเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นได้ งานวิจัยของโบแอสที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาภาษาเพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรม เช่น การศึกษาชื่อทางภูมิศาสตร์ของชาวอินเดียนแดงเผ่าควาคิวตูล์ (Kwakiuti Indians) ต่อมาแนวคิดด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีการนำแนวคิดดังกล่าวไปวิเคราะห์คำศัพท์ ต่าง ๆ ที่สะท้อนวัฒนธรรม เช่น คำเรียกญาติ คำเรียกสี คำเรียกรส คำเรียกชื่อโรค คำเรียกชื่ออาหาร คำเรียกชื่อพืช คำเรียกชื่อสัตว์ คำเรียกชื่อสถานที่ คำเรียกชื่อท่าทางแสดงการต่อสู้ เป็นต้น (นันทนา วงษ์ไทย, 2561, น. 92)

เนื่องจากการศึกษาอรรถศาสตร์-ชาติพันธุ์จำเป็นต้องการเข้าถึงระบบปริชาน ซึ่งสัมพันธ์กับระบบความรู้ ความคิด มโนทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความหมายของคำในภาษาที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ใช้ เพราะว่าคำศัพท์จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนระบบปริชานของคนกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นการวิเคราะห์ความหมายของคำและโครงสร้างภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งจะทำให้เห็นความคิด ค่านิยม โลกทัศน์ของชนกลุ่มนั้นได้ การมีอยู่ของคำทำให้ทราบถึงการมีอยู่หรือไม่มีของสิ่งของในแต่ละวัฒนธรรมได้โดยการพิจารณาจากคำที่ปรากฏ เพราะคำเหล่านี้จะเป็นตัวแทนสิ่งต่าง ๆ ของสภาวะแวดล้อมที่ชนกลุ่มนั้นอาศัยอยู่ (Frake, 1962, อ้างถึงในอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2549, น. 77) นอกจากนี้ การมีรูปคำปรากฏเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่ามโนทัศน์หรือสิ่งนั้นมีอยู่อย่างมีนัยสำคัญในสังคม เนื่องจากคนในวัฒนธรรมนั้นให้ความสำคัญกับของสิ่งนั้นจึงทำให้มีคำสื่อสารกันภายในสังคม อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2549, น. 83) กล่าวถึงหลักการในการวิเคราะห์คำในแนวทางอรรถศาสตร์ชาติ-พันธุ์ไว้ 5 ข้อด้วยกัน ได้แก่ 1) คำเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ ดังนั้นการวิเคราะห์คำทำให้เห็นและเข้าใจระบบความรู้ ความคิด หรือระบบปริชานและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาได้ 2) ข้อมูลที่ต้องได้มาอย่างเป็นธรรมชาติและเป็นวัตถุวิสัย 3) เน้นการวิเคราะห์ความหมายของคำ 4) ผู้วิเคราะห์ต้องใช้วิธีการ ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ 5) เป้าหมายของการวิเคราะห์ คือ การตีแผ่ระบบความรู้จากมุมมองของชาวบ้าน ไม่ใช่จากมุมมองของผู้วิเคราะห์ วิธีการวิเคราะห์ จากหลักการดังกล่าวทั้ง 5 ข้อ สอดคล้องกับหลักการของ เฟก (Fake, 1980) ที่มองว่าการที่เราจะสามารถเข้าใจถึงระบบคำได้นั้นเราต้องทราบว่า กลุ่มคนเหล่านี้มีคำและการจัดหมวดหมู่ของคำหรือคุณสมบัติของคำอย่างไรตามโครงสร้างของการจัดลำดับชั้นแบบอนุกรมวิธาน (taxonomy) การจัดประเภทหรือลำดับชั้นแบบอนุกรมวิธานนี้ ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องระดับพื้นฐาน (basic level) บราวน์ (Brown, 1958) กล่าวว่า การจัดจำแนกหมวดหมู่มีระดับที่เป็นพื้นฐาน ซึ่งสิ่งที่จัดอยู่ในระดับพื้นฐานนี้จะอยู่ในระดับกลางที่พอดี กล่าวคือ ไม่กว้างหรือแคบจนเกินไป และจะต้องเป็นสิ่งหรือเป็นคำที่เรียนรู้ได้เร็ว จัดจำง่าย และใช้บ่อยระดับซึ่งอยู่สูงกว่าระดับกลางจะเป็นระดับที่กว้างเกินไป และระดับซึ่งอยู่ต่ำกว่าระดับกลางจะเป็นระดับที่แคบเกินไป ดังตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ (1)

ระดับสูงกว่า → สัตว์

ระดับกลาง → แมว

ระดับต่ำกว่า → สีสวาด

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำว่า “แมว” เป็นคำที่จัดให้อยู่ในระดับพื้นฐาน เนื่องจากเป็นคำที่สั้น จดจำง่าย และใช้บ่อยในบริบทต่าง ๆ มากกว่าคำว่า “สัตว์” หรือ “สีสวาด” ในการวิจัยภาษาไทยที่อาศัยแนวคิดหรือหลักการของอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่แสดงมโนทัศน์และการจำแนกของคนไทยหรือกลุ่มชนจำนวนหนึ่งในยุคแรก ๆ ผู้เขียนยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2533) และ Prasithrathsint (2001) เป็นการวิเคราะห์ระบบคำเรียกญาติในภาษาไทยเพื่อสะท้อนให้เห็นระบบเครือญาติในวัฒนธรรมไทยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ภาษาไทยกรุงเทพฯ มีคำเรียกญาติพื้นฐานด้วยกัน 18 คำ ได้แก่ คำว่า พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด เทียด ลูก พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา หลาน หลาน และโหล่น โดยคำเรียกญาติพื้นฐานมีความแตกต่างกันด้วยมิติแห่งความต่าง 5 มิติด้วยกัน คือ รุ่น สายเลือด อายุ เพศ และฝ่ายพ่อ ส่วนคำเรียกญาติไม่พื้นฐานพบว่ามีถึง 32 คำ โดยคำเรียกญาติไม่มีพื้นฐานเป็นคำที่สัมพันธ์กัน โดยการแต่งงาน แต่มีความแตกต่างกันด้วยมิติแห่งความต่าง 8 มิติ ได้แก่ รุ่น สายเลือด อายุ เพศ ฝ่ายพ่อ เพศของผู้พูด การใช้วิธีการพูดแบบรีนุหุ และการ-แต่งงานใหม่ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของธีระพันธ์ เหลืองทองคำ (2533) ที่ศึกษาคำเรียกสีในภาษาเขี้ยว (เมียน) มีการเก็บข้อมูลจาก 6 หมู่บ้านในเขตจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน และลำปาง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาเป็นเพศหญิง จำนวน 48 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 20-30 ปี ในการวิเคราะห์หาสีพื้นฐานนั้นได้ใช้เกณฑ์คุณสมบัติของสีพื้นฐาน คือ 1) เป็นคำพยางค์เดียว 2) ความหมายสำคัญของศัพท์จะต้องไม่รวมกับศัพท์อื่น ๆ ที่เป็นคำเรียกสี 3) การใช้ศัพท์จะต้องไม่จำกัดเฉพาะกับวัตถุสิ่งของบางจำพวก และ 4) เป็นศัพท์ที่มีความโดดเด่นในความรู้สึกของเจ้าของภาษา ซึ่งผลวิจัยในครั้งนั้นพบว่า ภาษาเขี้ยวมีคำเรียกสีพื้นฐาน 6 คำ คือ ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว และน้ำเงิน ส่วนสีไม่พื้นฐานในภาษาเขี้ยว นั้น คนเขี้ยวมีวิธีสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานเป็นจำนวนมาก โดยการใช้คำเรียกสีพื้นฐานคำใดคำหนึ่งใน 6 คำ

มาประสมกับคำขยาย คำขยายนี้อาจเป็นคำเรียกสีพื้นฐานอีกคำหนึ่ง หรือคำนามที่ใช้เรียกสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติหรือคำคุณศัพท์ และสำหรับทัศนคติต่อสีในภาษาเขี้ยว นั้น ผู้บอกภาษาถูกกำหนดให้จัดบตรสีออกเป็นกองด้วยกัน เรียงลำดับจาก “สวยงาม สวย ธรรมดา น่าเกลียด น่าเกลียดมาก” ซึ่งผลวิจัยพบว่า คนเขี้ยวมีทัศนคติด้านบวกกับสีสดและเห็นได้ชัดเจน เช่น สีแดงสด สีชมพูสด หรือสีฟ้า เป็นต้น และมีทัศนคติด้านลบต่อสีอ่อนและสีทึบ สำหรับสีขาวและสีดำ เป็นสีที่คนเขี้ยวมีทัศนคติว่าเป็นสีธรรมดา และสีในระหว่างส่วนสีเข้มกับสีจางนั้น คนเขี้ยวมีทัศนคติที่ดีต่อสีเข้มมากกว่าสีจาง จากที่ผู้เขียนกล่าวถึงทั้งความหมาย ความเป็นมา หลักการ รวมถึงยกตัวอย่างงานวิจัยในยุคแรก ๆ ที่ศึกษาภาษาโดยอาศัยแนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ จึงทำให้เห็นว่า อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์เป็นแนวคิดที่ริเริ่มศึกษาความหมายจากตัวคำศัพท์เพื่อเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการคิด ความรู้ วัฒนธรรมของกลุ่มชน ซึ่งหลักการสำคัญที่นำมาใช้คือการจัดประเภทคำหรือคุณสมบัติของคำตามโครงสร้างการจัดลำดับชั้นแบบอนุกรมวิธาน

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายและการจัดประเภท

การศึกษาด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์นอกจากจะคำนึงถึงหลักการสำคัญของการจัดประเภทคำหรือคุณสมบัติของคำตามโครงสร้างการจัดลำดับชั้นแบบอนุกรมวิธานแล้ว การได้มาซึ่งการวิเคราะห์ตัวภาษายังจำเป็นต้องอาศัยหลักการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายด้วยเช่นกัน ดังนั้นตามแนวคิดของอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์จะนำวิธีการที่มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย (semantic componential analysis) และ 2) การจัดประเภท (categorization) ดังนี้

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายเริ่มจากการกำหนดมิติแห่งความแตกต่าง (dimensions of contrast) โดยพิจารณาว่าคำที่วิเคราะห์แตกต่างกันในแง่มุมใดบ้าง จากนั้นจึงกำหนดองค์ประกอบทางความหมายในแต่ละมิติแห่งความแตกต่างกันออกไป ผู้เขียนยกตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบทาง

ความหมายของคำเรียกญาติในภาษาไทย เราจะพบว่าคำเรียกญาติ (kinship terms) ในภาษาไทยมีมิติของความแตกต่างกันตั้งแต่ด้าน เพศ อายุ สายเลือด และสายสัมพันธ์ทางพ่อหรือแม่ ความแตกต่าง เหล่านี้จะกลายเป็นการกำหนดองค์ประกอบทางความหมาย เพื่อแสดงองค์ประกอบทางความหมายหรืออรรถลักษณะ (semantic feature) ที่แตกต่างกัน เช่น ในมิติด้านเพศ จะมีการ กำหนดองค์ประกอบทางความหมาย [ชาย] และ [หญิง] ซึ่งในระบบ เครือญาติของไทยจะมีคำว่า “พ่อ” “ลุง” “อา” “ปู่” “ตา” ที่มี องค์ประกอบทางความหมาย [ชาย] เช่นกัน ในทางกลับกันคำว่า “แม่” “ป้า” “น้า” “ย่า” “ยาย” ก็จะมีองค์ประกอบทางความหมาย [หญิง] แต่ในคำที่มีองค์ประกอบทางความหมาย [ชาย] ได้แก่คำว่า “พ่อ” “ลุง” “อา” “ปู่” “ตา” แต่ละคำก็มีองค์ประกอบทางความหมาย ย่อยหรืออรรถลักษณะย่อยที่ต่างกันต่อไปอีกด้วย เช่น “พ่อ” กับ “ลุง” มีความต่างกัน ในมิติด้านอายุ ส่วนปู่กับตา ต่างกัน ในมิติของ สายสัมพันธ์ทาง “พ่อ” หรือ “แม่” เป็นต้น ดังที่กล่าวมาผู้เขียนเห็นว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายจะช่วยให้เห็นความ เหมือนและ ความต่างของคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันโดยเฉพาะ คำศัพท์ในภาษาไทยที่มีคำจำนวนมากซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ยังทำให้เห็นการมองโลกของกลุ่มคนในสังคมที่ต่างกัน เช่น เรื่องของระบบคำเรียกญาติ หากวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์ องค์ประกอบทางความหมาย (semantic componential analysis) จะพบว่าผู้พูดภาษาไทยกับภาษาอังกฤษมีมิติที่ต่างกัน ยกตัวอย่าง คำเรียกญาติในภาษาอังกฤษจะมีคำว่า “brother” และ “sister” ซึ่งไม่ตรงกับคำเรียกญาติ “พี่” และ “น้อง” ในภาษาไทย เป็นเพราะ คำว่า “brother” และ “sister” มีความแตกต่างกันด้วยมิติด้านเพศ โดยคำว่า “brother” ในภาษาอังกฤษ หมายถึงเป็นได้ทั้ง “พี่ชาย” และ “น้องชาย” ส่วนคำว่า “sister” หมายถึงเป็นได้ทั้ง “พี่สาว” และ “น้องสาว” ในทางกลับกันคำว่า “พี่” และ “น้อง” ในภาษาไทยต่างกัน ด้วยมิติด้านอายุ เช่น ในคำว่า “พี่” จะใช้กับคนที่มีอายุมากกว่า ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง ส่วนคำว่า “น้อง” ใช้กับ คนที่มีอายุน้อยกว่าและใช้ได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง ลักษณะ ดังกล่าวนี้อาจทำให้ผู้เขียนเห็นว่าผู้พูดภาษาอังกฤษซึ่งเป็นผู้ใช้ภาษา ที่อยู่คนละกลุ่มสังคมกับผู้พูดภาษาไทยไม่ได้ให้ความสำคัญ หรือแสดงออกถึงการแบ่งระดับอาวุโสโดยใช้มิติด้านอายุ

มาเกี่ยวข้องมากนักเมื่อเทียบกับกลุ่มสังคมของผู้พูดภาษาไทย กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายมีความสัมพันธ์เชิงพื้นฐานของแนวคิดด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เพราะการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายจะช่วยให้เห็นถึงความแตกต่างทางความหมายและความหมายย่อยในตัวคำศัพท์ ซึ่งสามารถสะท้อนระบบความคิดหรือระบบปริชานของผู้ใช้ภาษา ในแต่ละสังคมที่ต่างกันออกไป

2. การจัดประเภท

การจัดประเภทเป็นวิธีการที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการศึกษา ตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เนื่องจากมนุษย์มีการจำแนกรูป ภาษาและจัดเป็นกลุ่มของประเภทต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่ เป็นรูปธรรม เช่น สรรพสิ่งในธรรมชาติ เครื่องอุปโภค บริโภค หรือสรรพสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ เรามักจัดเป็นประเภทให้กลายเป็นกลุ่มเพื่อสะท้อนกระบวนการที่ เกี่ยวข้องกับความคิด (mental procession) การรับรู้ (cognition) การเรียนรู้ (learning) การรับรู้ด้วยประสบการณ์ (experienced perception) ของมนุษย์ในแต่ละสังคม การที่แต่ละสังคมมีการจัด ประเภทสิ่งของต่าง ๆ แตกต่างกัน เป็นเพราะเรามีระบบความคิด ความเข้าใจที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ การจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ จึงสะท้อนออกมาในคำศัพท์ที่ใช้ในกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เข้าใจ ระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของกลุ่มชนเหล่านั้นได้ การจัดประเภท เป็นเรื่องสำคัญในการศึกษากระบวนการปริชานของมนุษย์และเป็น กระบวนการที่ทำให้เกิดมโนทัศน์ขึ้น ครูส (Cruse, 2004) ได้อธิบายถึงความสำคัญของมโนทัศน์ (concept) ว่าเป็นสิ่งสำคัญ ต่อการทำงานในระบบปริ-ชานของมนุษย์ โดยมโนทัศน์เป็นแหล่ง ของความรู้ เหตุการณ์ สรรพสิ่ง สถานการณ์ซึ่งมาจากประสบการณ์ ของเราที่เก็บสะสมไว้ ถ้าเราไม่สามารถจัดระเบียบประสบการณ์ ต่าง ๆ ให้อยู่เป็นประเภทที่ชัดเจนได้ อาจมีความวุ่นวายในระบบ ความคิดของมนุษย์เราและย่อมส่งผลให้เราไม่สามารถเรียนรู้ สิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์หรือความคิดนั้นได้เลย แต่เนื่องจาก เราสามารถจัดประเภทของประสบการณ์ที่คล้าย ๆ กันได้ เราจึง สามารถเข้าใจประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นได้ว่าเคยเกิดขึ้นมาก่อน แล้ว และสามารถดึงเอาความรู้ที่เก็บเอาไว้ออกมาใช้เพื่อสร้าง ความหมาย ทำความเข้าใจสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้อง ในทำนองเดียวกับ

ครอฟต์และครุส (Croft & Cruse, 2004) ซึ่งกล่าวว่า การจัดประเภทเป็นกิจกรรมทางปริชาณที่เป็นพื้นฐานมากที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ การจัดประเภทจึงเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งของอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่ต้องการอธิบายความหมายของรูปภาษาว่ามีความสัมพันธ์กับความคิด และสามารถสะท้อนความรู้สึกต่าง ๆ ในโลกของกลุ่มชนนั้น ๆ ได้อย่างไร เลคอฟ (Lakoff, 1987, p. 95) กล่าวว่า การจัดประเภทถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม เช่น ชนเผ่า ดยิรบัล (Dyirbal) ในประเทศออสเตรเลียจัดให้ “ผู้หญิง” “ไฟ” และสิ่งอื่นตรายต่าง ๆ เช่น “แมงป่อง” “งู” “สุนัข” อยู่ในกลุ่มประเภทเดียวกัน โดยมีการใช้วิธีการเติมวิภัติปัจจัยด้านหน้า (prefix)/balan/ ร่วมกับคำศัพท์ดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากการจัดประเภทในสังคมอื่น ๆ ทำนองเดียวกันกับงานวิจัยของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสุนทร วาทีต พุ่มอยู่ และชุตติล อดิษฐ์ (2560, น. 94-98) ซึ่งศึกษาวิเคราะห์คำเรียกข้าวและระบบโมโนทัศน์เรื่องข้าวในภาษาเวียดนามและภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ พบว่าคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนามมีทั้งหมด 27 คำ และในภาษาไทยมีทั้งหมด 21 คำ ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวทั้งสองภาษานี้แล้ว พบว่าคำเรียกข้าวจัดหมวดหมู่และจำแนกเป็นกลุ่มไม่เท่ากัน เนื่องจากในภาษาเวียดนามกำหนดให้คำเรียกข้าวมีมิติแห่งความแตกต่างทางความหมายที่ใช้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับคำเรียกข้าวทั้งหมด 4 มิติ ได้แก่ 1) ความเป็นพืช 2) ความเป็นอาหาร 3) ความเหนียว และ 4) การปรุงสุกโดยใช้น้ำมาก ในขณะที่ภาษาไทยไม่สามารถแบ่งมิติแห่งความแตกต่างที่ใช้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับคำเรียกข้าวได้ เนื่องจากไม่มีคำศัพท์เรียกข้าวอื่นมาเปรียบเทียบ ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์คำเรียกข้าวในภาษาไทยจึงเป็นเพียงการกำหนดองค์ประกอบทางความหมายที่ใช้แจกแจงอรรถลักษณะของคำเรียกข้าว ซึ่งเป็นอรรถลักษณะที่ไม่ได้มีการเปรียบเทียบกับคำศัพท์อื่นตามมิติแห่งความแตกต่างอื่นใด ทำให้พบว่า “ข้าว” ในภาษาไทย หมายถึงสิ่งของอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ 1) เป็นอาหาร 2) เป็นพืช และ 3) เป็นเมล็ด จากตัวอย่างที่ผู้เขียนกล่าวข้างต้น การจัดประเภทของคำศัพท์บางคำอย่างเช่นในภาษาชนเผ่าดยิรบัล (Dyirbal) ในประเทศออสเตรเลีย และคำเรียกข้าวทั้งในภาษาเวียดนามและภาษาไทย เป็นการสะท้อนกระบวนการคิดของคนในสังคมที่แตกต่างกันจนกระทั่งส่งผลให้การจัดประเภท

ของรูปภาพและความหมายของคำให้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน กลายเป็นมีความแตกต่างกันออกไป การจัดประเภทที่ผู้เขียนกล่าวมาโดยทั่วไปการศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์จะมีแนวทางในการจัดประเภทอยู่ 3 แนวทางใหญ่ ๆ คือ 1) การจัดประเภทแบบดั้งเดิม 2) การจัดประเภทด้วยต้นแบบ และ 3) การจัดจำพวกแบบชาวบ้าน ดังนี้

2.1 การจัดประเภทแบบดั้งเดิม (The classical approach) คือ การจำแนกประเภทแบบดั้งเดิมมีที่มาจากแนวคิดของเทย์เลอร์ (Taylor, 1995, pp. 22-24; อ้างถึงใน นันทนา วงษ์ไทย, 2561, น. 95-96) โดยได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานในการจำแนกประเภทไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) การจัดประเภทต้องหากุณลักษณะ (attribute) ที่เป็นองค์ประกอบโดยให้มีจำนวนน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นและเพียงพอต่อการเป็นสมาชิก การตัดสินใจสิ่งใดอยู่ในประเภทใดนั้นให้พิจารณาว่าประเภทนั้นมีสมาชิกที่ต้องการในลักษณะอย่างไร ถ้าสิ่งนั้นมีคุณลักษณะครบถ้วนก็จัดว่าอยู่ในประเภทนั้นได้ ดังนั้น สิ่งที่จะเป็นสมาชิกของประเภทนั้นได้จะต้องมีลักษณะร่วมกันจำนวนหนึ่ง 2) ประเภทของสิ่งใดก็ตามจะต้องมีองค์ประกอบอยู่ในรูปของทวิลักษณ์ (binary features) คือ การมีหรือไม่มีลักษณะ เช่นนั้น ไม่สามารถมีองค์ประกอบที่แสดงว่ามีและไม่มีในเวลาเดียวกัน หรือแสดงว่ามีองค์ประกอบเพียงบางส่วนได้ 3) สมาชิกทุกตัวในประเภทหนึ่งนั้นมีฐานะความเป็นสมาชิกเท่าเทียมกัน และ 4) ประเภทหนึ่ง ๆ มีขอบเขตที่ชัดเจน สมาชิกที่จัดอยู่ในประเภทหนึ่งได้จะเป็นสมาชิกของประเภทนั้นเท่านั้น

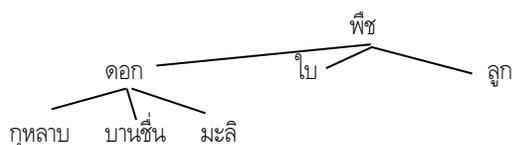
2.2 การจัดประเภทด้วยต้นแบบ (the prototype approach) เป็นแนวคิดที่พัฒนาจากงานของเอเลนอร์ รอสช์ (Rosch, 1975) และงานของรอสช์และเมอร์วิส (Rosch & Mervis, 1975) ซึ่งกล่าวว่าการจัดประเภทด้วยต้นแบบ (prototype) คือ การสร้างขึ้นจากตัวอย่างที่ดีที่สุดของประเภท ๆ นั้น ส่วนสิ่งอื่นก็สามารถรวมเข้าในประเภทได้เช่นกัน หากมีความเหมือนกัต้นแบบเพียงพอ ดังนั้นประเภทของสิ่งทีกล่าวถึงจึงต้องประกอบขึ้นจากต้นแบบ (prototype) และสมาชิกขอบนอก (peripheral members) ซึ่งต้องมีคุณลักษณะ (attributes) บางประการร่วมกัน และคุณสมบัติเหล่านี้ทำให้ประเภทของสิ่งทีกล่าวถึงเกิดโครงสร้างภายใน (internal category structure) ที่นำมาจัดประเภทเดียวกันได้ (Ungerer & Schmid, 1996, pp. 20-21)

ทั้งนี้ เอเลนอร์ โรสซ์ (Rosch, 1978) กล่าวเสริมอีกว่า ประเภทของสรรพสิ่งหรือสิ่งที่กล่าวถึงอาจจะมีขอบเขตไม่ชัดเจน (fuzzy boundary) ก็ได้เช่นกัน และสมาชิกของประเภทนั้นไม่จำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติที่จำเป็นครบถ้วนเหมือนตามต้นแบบทุกประการก็ได้ แต่การมีคุณลักษณะร่วมกันทางความหมายบางประการต้องบอกได้ว่าเมื่อนำมาเทียบกับกันโครงสร้างภายในแล้วจะต้องมีบางส่วนร่วมกันอยู่ นันทนา วงษ์ไทย (2561, น. 96) กล่าวว่าเมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์กับการจัดประเภทของคำก็จะพบว่าคำบางคำไม่สามารถจำแนกให้อยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งได้อย่างชัดเจนแน่นอน เช่น คำเรียกสี (color terms) คำเรียกสีบางสีไม่อาจจัดให้อยู่ในประเภทสีพื้นฐานประเภทใดประเภทหนึ่งได้ เช่น สีส้มอาจจัดให้อยู่ในประเภทของสีเหลืองหรือสีแดงก็ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงตั้งข้อสังเกตได้ว่า การจะเลือกใช้แนวคิดใดในการจัดประเภทของคำในการศึกษาภาษารวดศาสตร์ชาติพันธุ์ จึงต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและลักษณะของข้อมูล หากข้อมูลที่มีความชัดเจนในการจำแนกความแตกต่างระหว่างคำได้ก็สามารถใช้แนวทางการจัดประเภทแบบดั้งเดิม แต่หากในข้อมูลมีบางคำที่ไม่สามารถจัดให้อยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งได้อย่างเด็ดขาด ก็อาจใช้การจัดประเภทด้วยต้นแบบได้เช่นกัน

2.3 การจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (folk taxonomy) เป็นอีกวิธีหนึ่งในการศึกษาภาษารวดศาสตร์ชาติพันธุ์ ที่มักใช้กับการวิเคราะห์คำหรือชื่อที่มีประเภทซ้อนกันเป็นลำดับชั้น (hierarchy) เช่น ชื่ออาหาร ชื่อพืช ชื่อสัตว์ ชื่อโรค ชื่อเครื่องมือ ดังนั้น การจัดประเภทของคำด้วยแนวทางนี้จะมีลักษณะเป็นลำดับชั้นแบ่งเป็นประเภท (category) และประเภทย่อย (subcategory) (นันทนา วงษ์ไทย, 2561, น. 96-98) โดยประเภทที่ต่างกันจะแสดงตามแนวนอนและประเภทย่อยจะแสดงตามแนวตั้ง อมรา ประสิทธิ์จรัสสินธุ์ (2549, น. 85-86) กล่าวว่า หลักการสำคัญของการจัดจำพวกแบบชาวบ้านคือแนวคิดเรื่อง การเปรียบเทียบ (contrast) โดยคำที่อยู่ในระดับเดียวกันจะเปรียบเทียบกันหรือตรงข้ามกัน ส่วนคำในระดับที่สูงกว่าจะรวมเอาคำที่อยู่ในระดับต่ำลงมาไว้ ซึ่งเป็นหลักการของการรวมไว้เป็นพวก (inclusion) ดังเช่นตัวอย่างที่ 2

ตัวอย่างที่ (2) คำว่า “พืช” อยู่ในระดับสูงกว่าคำว่า “ดอก” “ใบ” “ลูก” ส่วนคำว่า “กุหลาบ” “บานชื่น” “มะลิ” เป็นชื่อที่อยู่ภายใต้คำว่า “ดอก” ทั้งสามคำจึงสามารถรวมกลุ่มกันได้เพราะเป็นส่วนของ “ดอก” ของพืช (ประเภทดอกไม้) ไม่ใช่ส่วนของ “ใบ” และ “ลูก” ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดประเภทแบบลำดับชั้น

ตัวอย่างที่ 2 แสดงให้เห็นว่าการจัดจำพวกแบบชาวบ้านจะมีการจำแนกคำออกเป็น 3 ระดับชั้น ซึ่งทั้งหมดจะมีความสัมพันธ์กันทางความหมายโดยคำที่อยู่ในลำดับกลางของการจัดลำดับชั้นจะเป็นคำที่อยู่ในระดับพื้นฐาน (basic level) โรสซ์ (Rosch, 1976, อ้างถึงใน Ungerer & Schmid, 1996) กล่าวว่า คำที่จัดอยู่ในระดับพื้นฐานนี้จะเป็นคำที่มีความหมายไม่กว้างและไม่แคบจนเกินไป สั้น จำง่าย และใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน ส่วนคำที่อยู่ในระดับเหนือขึ้นไปจะเป็นคำที่มีความหมายกว้างเกินไป และคำที่อยู่ในระดับต่ำกว่าก็มีความหมายแคบเกินไปมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น นันทนา วงษ์ไทย (2561, น. 97) กล่าวเสริมว่า การจัดจำพวกแบบชาวบ้านนี้แตกต่างจากการจัดจำพวกแบบวิทยาศาสตร์ เนื่องจากเป็นการสะท้อนวิถีคิดแบบชาวบ้านธรรมดา ไม่ได้ใช้ความรู้จากทฤษฎีใด ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนคือ คำว่า “ปลาตาว” ซึ่งสะท้อนการจัดจำพวกแบบชาวบ้าน ที่มองว่าเป็นปลาชนิดหนึ่ง เนื่องจากอาศัยอยู่ในน้ำ แต่หากจัดตามแนววิทยาศาสตร์จะเรียกว่า “ดาวทะเล” ไม่ได้มองเห็นเป็น “ปลา” เพียงแต่อาศัยอยู่ในน้ำ หรือคำว่า “ปลาวาฬ” ที่แนวคิดวิทยาศาสตร์จัดให้อยู่ในกลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเหมือนมนุษย์ สุนัข และวัว แต่ไม่ใช่ปลาที่เป็นสัตว์เลือดเย็น จึงเรียกว่าศัพท์ดังกล่าวว่า “วาฬ” แทน “ปลาวาฬ” กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวทางการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายและการจัดประเภทซึ่งแบ่งตามแนวคิดออกเป็น 3 แนวทางใหญ่ ได้แก่ แนวคิดดั้งเดิม แนวคิดต้นแบบ และแนวคิดแบบชาวบ้าน ล้วนเป็นหลักการสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ภาษาตามแนวภาษารวดศาสตร์ชาติพันธุ์

ข้อสังเกตจากงานวิจัยที่ศึกษาภาษาไทยตาม แนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์

งานวิจัยที่ศึกษาภาษาไทยตามแนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ จะแตกต่างกันด้วยวิธีการวิเคราะห์ ซึ่งจากการที่ได้สำรวจงานวิจัยต่าง ๆ ที่ใช้แนวคิดอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ผู้เขียนจึงจำแนกจำแนกกลุ่มงานวิจัยต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ของการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นถึงข้อสังเกตด้านวิธีการวิเคราะห์ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ 1) งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำเรียกญาติ 2) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการตั้งชื่อ 3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำเรียกสี และ 4) งานวิจัยที่เกี่ยวกับชื่อสถานที่หรือภูมินาม ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำเรียกญาติ ผู้เขียนยกตัวอย่างงานวิจัยของ ศุภมาส เ่งอ้วน (2537) ที่ศึกษาคำเรียกญาติภาษาจีนฮกเกี้ยนในภาคใต้ของประเทศไทยและเกาะปีนัง โดยศึกษาคำเรียกญาติทั้ง 5 ถิ่น ได้แก่ จังหวัดตรัง พังงา กระบี่ ภูเก็ต และปีนัง ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย ผลวิจัยพบว่า คำเรียกญาติภาษาจีนฮกเกี้ยนมีมิติความแตกต่าง 6 ประการ คือ รุ่นอายุ สายเลือด อายุ ฝ่ายพ่อ/แม่ เพศ และการแต่งงาน ซึ่งมีทั้งคำเรียกญาติพื้นฐานและที่สัมพันธ์โดยการ-แต่งงาน ในจังหวัดตรัง และจังหวัดพังงามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และเมื่อพิจารณาเฉพาะคำเรียกญาติพื้นฐานจะพบว่า จังหวัดภูเก็ตและเกาะปีนังมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันในเรื่องญาติที่สัมพันธ์กัน โดยการแต่งงานและถ้าพิจารณาเฉพาะคำเรียกญาติพื้นฐานที่สัมพันธ์กันโดยการแต่งงานแล้วพบว่า จังหวัดกระบี่และจังหวัดภูเก็ตมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่ต่างกันในเรื่องคำเรียกญาติพื้นฐาน ส่วนการใช้คำและระบบคำเรียกญาติพื้นฐานในภาษาจีนฮกเกี้ยนจังหวัดกระบี่และการใช้คำและคำเรียกญาติที่สัมพันธ์กัน โดยการแต่งงานในภาษาจีนฮกเกี้ยนในเกาะปีนังจะมีลักษณะที่ไม่คล้ายคลึงกับภาษาของถิ่นใดเลย ลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนทั้ง 5 ถิ่นนี้ ให้ความสำคัญกับระบบอาวุโสหรือความแตกต่างของอายุและมีการเน้นฝ่ายพ่อและการถือเพศชายเป็นสำคัญ สำหรับประการหลังนี้ในวัฒนธรรมฮกเกี้ยนทั้ง 4 ถิ่นในประเทศไทยที่เคยมีมาแต่เดิมนั้น ปัจจุบันเริ่มส่อเค้าว่าจะลดความสำคัญลงและกำลังจะกลายเป็นไม่เน้นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในอนาคต สำหรับในเกาะปีนัง

มีลักษณะสำคัญสองประการถือเป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนในเกาะปีนังที่ยังไม่มีการเปลี่ยน จากที่ผู้เขียนกล่าวไปทำให้ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตถึงวิธีการวิเคราะห์ที่งานวิจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับคำเรียกญาตินี้ใช้ คือ วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย การใช้วิธีดังกล่าวก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงมิติความแตกต่างกันของการที่ผู้พูดภาษาต่างถิ่นฐานกันจนมีระบบความคิดที่ถูกสะท้อนวัฒนธรรมการใช้คำเรียกญาติแตกต่างกันแม้จะเป็นภาษาจีนฮกเกี้ยนเหมือนกันก็ตาม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการตั้งชื่อ เช่น งานวิจัยของ ปานทิพย์ มหาไตรภพ (2545) ได้ศึกษานามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เพื่อหาเกณฑ์ในการตั้งชื่อ ศึกษารูปแบบและโครงสร้างความหมาย และค่านิยมและลักษณะของวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนจากความหมายของนามสกุลพระราชทาน ผลการวิจัยพบว่า มีเกณฑ์ตั้งนามสกุล 2 เกณฑ์ คือ ตั้งตามภูมิลำเนาของผู้ขอพระราชทานและบรรพบุรุษ และตั้งตามเกณฑ์ทางภาษา ซึ่งพบว่าเป็นการตั้งโดยใช้ความหมายและเสียงของชื่อเดิมเป็นเกณฑ์ด้านโครงสร้างและรูปแบบของนามสกุล พบว่า นามสกุลประกอบด้วยส่วนประกอบ 2 ส่วน พบ 3 รูปแบบ คือ [ส่วนหลัก+(ส่วนเสริมท้าย)], [ณ+ชื่อสถานที่], [ส่วนหลัก+(ส่วนหลัก+(ส่วนเสริมท้าย))+[ณ+ชื่อสถานที่] และยังพบว่าส่วนแรกของนามสกุลมักจะเป็น "ชื่อบรรพบุรุษ" ส่วนความหมายของนามสกุลซึ่งพิจารณาจากหน่วยศัพท์ที่นอกเหนือจากชื่อเดิมหรือภูมิลำเนาทางสังคมนั้นมี การนำความหมายที่ดีและเป็นสิริมงคลมาตั้งชื่อ ได้แก่ ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง การสืบเชื้อสาย คุณสมบัติ และความมั่งคั่งร่ำรวย ความหมายเหล่านี้สะท้อนค่านิยม และลักษณะวัฒนธรรมไทยได้ 3 ประการ คือ 1) คนไทยปรารถนาในความ สุข ความเจริญและความมั่งคั่ง รวมทั้งความแตกต่างของการประกอบอาชีพ เป็นเพราะชาวไทยที่นิยมอาชีพรับราชการ ในขณะที่ชาวจีนนิยมค้าขาย 2) วัฒนธรรมเน้นฝ่ายชายในการสืบเชื้อสาย และ 3) ความนิยม การยกย่องบุคคลที่มีคุณสมบัติดี เช่น ความเป็นผู้มี ความรู้ ความเมตตา ความเสียสละ ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าไม่เพียงวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายถึงแต่งงานวิจัย

ด้านบรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ยังคงต้องการอธิบายด้วยวิธีการวิเคราะห์ที่ความหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึงที่มาของการนำความหมายจากศัพท์ในระบบของภาษามาตั้งชื่อตามความเชื่อและค่านิยมกลายเป็นภาพสะท้อนจากความหมายของการตั้งชื่อของกลุ่มชนที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำเรียกชื่อ เช่น งานวิจัยของ นฤมล ศิริพันธุ์ (2554) ที่ศึกษาเรื่อง คำเรียกชื่อและทัศนคติที่มีต่อชื่อของผู้พูดภาษาไทย กะเหรี่ยงโปว์ มอญ และขมุ ในอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคำเรียกชื่อพื้นฐาน กลวิธีการสร้างคำเรียกชื่อไม่พื้นฐาน ทัศนคติที่มีต่อชื่อ และความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สีในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย กะเหรี่ยงโปว์ มอญ และขมุ ในจังหวัดกาญจนบุรี การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลคำเรียกชื่อจากผู้บอกภาษากลุ่มละ 6 คน มีอายุ 40-50 ปี พบว่า คำเรียกชื่อพื้นฐานในภาษาไทยถิ่นกาญจนบุรีมี 12 คำ คือ ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว ฟ้า น้ำเงิน น้ำตาล ม่วง ชมพู ส้ม เทา คำเรียกชื่อพื้นฐานในภาษากะเหรี่ยงโปว์มี 7 คำ คือ ขาว ดำ แดง เขียว เหลือง ฟ้า ชมพู คำเรียกชื่อพื้นฐานในภาษามอญมี 4 คำ คือ ขาว ดำ แดง เขียว คำเรียกชื่อพื้นฐานในภาษาขมามี 5 คำ คือ ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนคำเรียกชื่อพื้นฐานเปรียบเทียบในภาษาไทยถิ่นกาญจนบุรี กะเหรี่ยงโปว์ มอญ และขมุ

ภาษา	จำนวน	คำเรียกชื่อพื้นฐาน
ภาษาไทยถิ่นกาญจนบุรี	12	ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว ฟ้า น้ำเงิน น้ำตาล ม่วง ชมพู ส้ม เทา
ภาษากะเหรี่ยงโปว์	7	ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว ฟ้า ชมพู
ภาษามอญ	4	ขาว ดำ แดง เขียว
ภาษาขมุ	5	ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว

ทั้งนี้ด้านวิวัฒนาการของคำเรียกชื่อพื้นฐานภาษาไทยถิ่นกาญจนบุรีมีคำเรียกชื่อพื้นฐานมากที่สุดถึง 12 คำ รองลงมา ได้แก่ ภาษากะเหรี่ยงโปว์มีคำเรียกชื่อพื้นฐาน 7 คำ ภาษาขมามีคำเรียก

ชื่อพื้นฐาน 5 คำ และภาษามอญมีคำเรียกชื่อพื้นฐานน้อยที่สุด คือ 4 คำ ตามลำดับ ส่วนกลวิธีการสร้างคำเรียกชื่อไม่พื้นฐานแบ่งเป็น 6 กลวิธี ได้แก่ (1) หน่วยหลัก (คำเรียกชื่อพื้นฐาน) + หน่วยรอง (คำเรียกชื่อพื้นฐาน) (2) หน่วยหลัก (คำเรียกชื่อพื้นฐาน) + หน่วยรอง (คำขยาย) (3) หน่วยรอง (คำขยาย) + หน่วยหลัก (คำเรียกชื่อพื้นฐาน) (4) หน่วยหลัก (คำเรียกชื่อพื้นฐาน) + คำเชื่อม + หน่วยรอง (คำเรียกชื่อพื้นฐาน) (5) หน่วยหลัก (คำเรียกชื่อพื้นฐาน) + หน่วยรอง (คำเรียกชื่อเฉพาะ) (6) หน่วยหลัก (คำเรียกชื่อเฉพาะ) นอกจากนี้ ด้านทัศนคติที่มีต่อชื่อ ผู้บอกภาษาไทยถิ่นกาญจนบุรี กะเหรี่ยงโปว์ มอญ และขมุ มีทัศนคติต่อชื่อที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ผู้บอกภาษาทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์มีทัศนคติทางบวกต่อชื่อเข้มและมีทัศนคติทางลบต่อชื่อจางและสีที่หมอง สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สีในพิธีกรรมของชาวไทยกาญจนบุรี กะเหรี่ยงโปว์ มอญ และขมุ มีความคล้ายคลึงกันนั่นคือ ทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ต่างนิยมใช้สีแดง สีขาว และสีเหลืองในพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งการใช้สีในพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและสี กล่าวคือ สีแดงแสดงถึงความเป็นสิริมงคล ความรุ่งเรือง ความเคารพต่อผีบรรพบุรุษ ความกล้าหาญ และความรักชาติ สีขาวแสดงถึงความบริสุทธิ์และความสะอาด ส่วนสีเหลืองเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา จากที่ผู้เขียนกล่าวไปทำให้ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษาคำเรียกชื่อต้องอาศัยหลักการของวิธีการจัดประเภททางความหมายเพื่อแสดงให้เห็นการรับรู้เรื่องชื่อและการกำหนดคำเรียกชื่อที่ต่างกันระหว่างคำเรียกชื่อพื้นฐานและไม่พื้นฐานของกลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์ต่างกัน รวมถึงการวิเคราะห์วิวัฒนาการของคำเรียกชื่อพื้นฐาน การจัดประเภทจะทำให้เห็นมิติความต่างและจำแนกหมวดหมู่ของคำเรียกชื่อที่อาจไม่เท่าเทียมกันของแต่ละกลุ่มชนได้ นอกจากนี้การศึกษาทัศนคติของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อคำเรียกชื่อ ยังทำให้เห็นด้วยว่าผู้ใช้ภาษาต่างชาติพันธุ์ก็มีการรับรู้และทัศนคติที่ดีและไม่ดีต่อคำเรียกชื่ออย่างไร ซึ่งนำไปสู่การเลือกใช้สีตามพิธีกรรมของแต่ละกลุ่มชนด้วย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวกับชื่อสถานที่หรือภูมินาม เช่น งานวิจัยของ สุจริตลักษณ์ ดีผดุง (2547) ที่ศึกษาเรื่อง ชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย: กาญจนบุรี นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร ในงานวิจัย

นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่อหมู่บ้าน โครงสร้างทางภาษาศาสตร์ และโครงสร้างทางความหมายของชื่อหมู่บ้านใน 8 จังหวัดในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี 761 ชื่อ จังหวัดนครปฐม 850 ชื่อ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 354 ชื่อ จังหวัด เพชรบุรี 630 ชื่อ จังหวัดราชบุรี 886 ชื่อ จังหวัดสุพรรณบุรี 864 ชื่อ จังหวัดสมุทรสงคราม 278 ชื่อ และจังหวัดสมุทรสาคร 294 ชื่อ การศึกษาชื่อหมู่บ้านเหล่านี้ทำให้รู้จักความเป็นมาและความเป็นอยู่ ของกลุ่มชนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งจะทำให้เกิด ความเข้าใจในเรื่องผู้คน ภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ พืช หรือสัตว์ ในภูมิภาค ผลการศึกษาด้านโครงสร้างทางภาษาศาสตร์ พบว่า มีทั้ง ชื่อหมู่บ้านที่เป็นคำพยางค์เดียว ซึ่งตรงกับลักษณะโครงสร้างคำใน ภาษาไทย กล่าวคือ มีลักษณะสำคัญเป็นคำพยางค์เดียว (monosyllabic word) เช่น บ้านดอน บ้านโคก บ้านโน และชื่อ หมู่บ้านที่ประกอบด้วยคำสองคำซึ่งประกอบไปด้วยแบบที่คำทั้งสอง คำเป็นคำมูลที่เป็นคำโดด เช่น รวงหวาย ห้วยยาง วังแย้ และแบบที่ คำแรกเป็นคำมูลที่เป็นคำโดด ส่วนคำที่สองเป็นคำประสม เช่น บึงหัวแหลม ดอนเตาอิฐ นองบวบหอม และพบโครงสร้างชื่อ หมู่บ้านที่ประกอบด้วยคำตั้งแต่สามคำขึ้นไป ซึ่งในลักษณะนี้คำที่ สามมักจะเป็นคำขยายบอกอายุ ลักษณะ ทิศทาง หรือเป็นชื่อเฉพาะ เช่น คลองวัดอุบล ดอนมะขามเฒ่า นางแก้วตะวันออก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 โครงสร้างทางภาษาของชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคตะวันตก ของประเทศไทย

โครงสร้างทางภาษา	ตัวอย่างชื่อหมู่บ้าน
1. ชื่อหมู่บ้านที่เป็นคำพยางค์เดียว	บ้านดอน บ้านโคก บ้านโน
2. ชื่อหมู่บ้านที่ประกอบด้วยคำสองคำ มีทั้งหมด 2 แบบ	รวงหวาย ห้วยยาง วังแย้ บึงหัวแหลม ดอนเตาอิฐ นองบวบหอม
2.1 แบบที่คำทั้งสองเป็นคำมูลที่เป็นคำโดด	
2.2 แบบที่คำแรกเป็นคำมูลที่เป็นคำโดดส่วนคำที่สองเป็นคำประสม	
3. ชื่อหมู่บ้านที่ประกอบด้วยคำตั้งแต่สามคำขึ้นไป	คลองวัดอุบล ดอนมะขามเฒ่า นางแก้วตะวันออก

ส่วนการศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อพบว่ามีคำภาษาบาลี สันสกฤตอยู่บ้าง เช่น คลองราชบุรีเจริญ ห้วยชินสีห์ คูหาสวรรค์ นอกจากนี้การเรียงลำดับคำของคำเรียกชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยมีโครงสร้างการเรียงลำดับคำเหมือนกับ โครงสร้างไวยากรณ์ระดับคำในภาษาไทย กล่าวคือ มีการเรียงลำดับ คำหลักตามด้วยคำขยาย เช่น ท่าใหญ่ เขาเขียว ห้วยแห้ง เป็นต้น ผลการศึกษาด้านโครงสร้างทางความหมายของนามทั่วไปที่เป็นคำ แรกของชื่อหมู่บ้าน 8 จังหวัด ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย โดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะ สามารถแบ่งชื่อหมู่บ้าน ตามความหมายได้เป็น 5 กลุ่มที่สำคัญ คือ 1) กลุ่มอรรถลักษณะ ทางภูมิศาสตร์ แบ่งเป็น นามทั่วไปเกี่ยวกับน้ำ-แหล่งน้ำ นามทั่วไป เกี่ยวกับที่ดอน และนามทั่วไปเกี่ยวกับภูมิประเทศลักษณะอื่น ๆ 2) กลุ่มอรรถลักษณะที่ไม่ใช่คำบอกสภาพภูมิศาสตร์ แบ่งเป็น พืชพรรณทางธรรมชาติ สัตว์ พื้นที่ที่ไม่ได้ถากถางหรือถากถาง เพื่อการเพาะปลูกและอาชีพ สิ่งก่อสร้างหรือสถานที่ที่พบปะของชุมชน จำนวน บุคคล และภาษาชนกลุ่มอื่น 3) กลุ่มอรรถลักษณะบอกที่ตั้ง หรือทิศทาง แบ่งเป็น บุกพบบอกสถานที่ และนามทั่วไปบอก สถานที่หรือจุดตำแหน่งที่แน่นอน 4) กลุ่มอรรถลักษณะแสดงความ เป็นสิริมงคล และ 5) กลุ่มอรรถลักษณะบอกคุณสมบัติ จากการ รวบรวมและแจกแจงนับความถี่ของนามทั่วไปที่ใช้เป็นคำแรกของ ชื่อหมู่บ้าน 8 จังหวัด มีผลปรากฏว่าชื่อหมู่บ้านที่ขึ้นต้นด้วยนาม ทั่วไปที่เกี่ยวกับน้ำและแหล่งน้ำมีจำนวนมากที่สุดทั้ง 8 จังหวัด ส่วนกลุ่มที่พบมากเป็นอันดับสองในจังหวัด นครปฐมและจังหวัด กาญจนบุรี คือ กลุ่มนามทั่วไปเกี่ยวกับภูมิประเทศอื่น ๆ ส่วนใน จังหวัดราชบุรีและ จังหวัดสุพรรณบุรีคือ กลุ่มนามทั่วไปเกี่ยวกับ ที่ดอน และในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรีจะเป็น กลุ่มคำนามทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ที่ไม่ได้ถากถางหรือถากถางเพื่อ การเพาะปลูก ซึ่งแสดง ให้เห็นว่านามทั่วไปที่เป็นคำแรกของชื่อ หมู่บ้านทั้ง 6 จังหวัด ดังกล่าว เป็นนามทั่วไปเกี่ยวกับสภาพ ทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ มีเพียงสองจังหวัดที่ต่างไปคือ จังหวัด สมุทรสงครามซึ่งมีการใช้นามทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างหรือสถานที่ พบปะของชุมชน และจังหวัดสมุทรสาครใช้นามทั่วไปบอกที่ตั้ง หรือทิศทางมากเป็นอันดับสอง ทั้งนี้ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของน้ำและแหล่งน้ำที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือก

พื้นที่เพื่อตั้งชุมชนในครั้งแรก จากที่ผู้เขียนกล่าวไปทำให้ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตถึงวิธีการวิเคราะห์ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชื่อสถานที่หรือภูมินามทั้งสองงานนี้ใช้ คือ วิธีการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างเพื่อแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของชื่อสถานที่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชื่อสถานที่

จากงานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวไปข้างต้นได้ชี้แนะทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันไปนั้น พบว่าวิธีการที่ต่างกันจะสามารถทำให้ผู้ที่ศึกษาสามารถประยุกต์และเลือกวิธีการศึกษาที่เหมาะสมกับการศึกษาในประเด็นนั้นได้ ซึ่งอาจศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย วิธีการวิเคราะห์ความหมาย วิธีการจัดประเภททางความหมาย และวิธีการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้าง ตามที่ผู้เขียนได้เสนอข้อสังเกตถึงวิธีการศึกษาจากงานวิจัยในภาษาไทย

บทสรุป

อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) คือ การศึกษาภาษาเพื่อเข้าถึงระบบความคิดของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง เพราะมีความเชื่อว่าภาษาเป็นสิ่งสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและการมองโลกของผู้พูด ภาษาหนึ่ง ๆ จะสัมพันธ์กับแบบแผนอยู่ในคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในแต่ละวัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ของกลุ่มชนนั้น เนื่องจากสิ่งใดที่มีอยู่ในมโนทัศน์และมีความสำคัญต่อกลุ่มชนนั้น สิ่งนั้นจะมีคำใช้เรียกนั้นอยู่ ในทางกลับกันถ้าสิ่งใดที่ไม่มีอยู่ในมโนทัศน์ของกลุ่มชนนั้น สิ่งนั้นก็ไม่มีคำที่ใช้เรียก ดังนั้นคำที่มีใช้อยู่ในแต่ละวัฒนธรรมจึงสามารถบอกให้เข้าใจวิธีการมองโลกของผู้ที่ใช้ภาษานั้นได้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยหลักการสำคัญในการวิเคราะห์ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย (semantic componential analysis/ componential analysis) 2) การจัดประเภท (categorization) และ 3) การจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (folk taxonomy) การใช้หลักการดังกล่าวส่งผลให้เกิดงานวิจัยที่สนใจศึกษาภาษาไทยไม่ว่าจะเป็นคำเรียกญาติ คำเรียกสี การตั้งชื่อนามสกุล และที่มาของชื่อสถานที่หรือภูมินามในภาษาไทยและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงทำให้เกิดข้อสังเกตถึงวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาที่สามารถ

นำมาใช้ได้ 4 วิธีเพื่อให้เหมาะสมกับวิธีวิจัย ได้แก่ การใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย วิธีการวิเคราะห์ความหมาย วิธีการจัดประเภททางความหมาย และวิธีการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้าง

เอกสารอ้างอิง

- ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ. (2533). *คำเรียกสีในภาษาไทย* (เมียน). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล ศิริพันธ์. (2554). *คำเรียกสีและทัศนคติที่มีต่อสีของผู้พูดภาษาไทย กะเหรี่ยงโบว์ มอญ และขมุ ในอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2561). *ภาษาและความหมาย*. กรุงเทพฯ: เค.ซี. อินเทอร์เน็ต.
- ปานทิพย์ มหาไตรภพ. (2545). *นามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- ศุภมาส เถ่งอ้วน. (2537). *คำเรียกญาติในภาษาไทยจีนฮกเกี้ยนในภาคใต้ของประเทศไทยและเกาะปีนัง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจริตลักษณ์ ดิผดุง. (2547). *ชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย: กาญจนบุรี นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2533). ลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมไทยที่แสดงโดยคำเรียกญาติ. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 7(1), 55-68.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). *กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, วาทีต พุ่มอยู่ และชุตติชล เอมดิษฐ. (2560). การวิเคราะห์คำเรียกข้าวและระบบโมโนทัศน์เรื่องข้าวใน ภาษาเวียดนามและภาษาไทยตามแนววรรคศาสตร์ชาติพันธุ์. ใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (บรรณาธิการ). *รวมบทความวิจัยทางภาษาศาสตร์สังคมและภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์*. (น. 94-98). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2557). *คำเรียกชื่อพืชแบบพื้นบ้านไทย การศึกษาเชิงภาษาศาสตร์พฤษศาสตร์ชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Brown, R. (1958). How shall a thing be called? *Psychological Review*, 65(1), 14-21.
- Croft, W. & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cruse, D. A. (2004). *Meaning in language: An introduction to semantics and pragmatics* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Fake, C. O. (1980). *Language and Cultural Description*. Stanford, Calif.: Standford University Press.
- Boas, F. (2013). *Geographical names of the Kwakiuti Indians*. New York: Columbia University Press.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Thing: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: Chicago Press.
- Prasithratsint, A. (2001). A Componential Analysis of Kinship Terms. In M. R. Kalaya Tingsabadh and Arthur Abramson (eds.), *Thai: Essays in Tai Linguistics*, (p. 261-276). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Rosch, E. (1975). Cognitive representation of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology: General*, 104(3), 192-233.
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization. In Rosch and Lloyd (eds.), *Cognition and Categorization*, (p. 27-48.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Rosch, E. & Mervis, C. B. (1975). Family resemblances: Studies in the internal structure of categories. *Cognitive Psychology*, 7(4), 573-605.
- Ungerer, F. & Schmid, H. (1996). *An introduction to cognitive linguistics*. New York: Longma